

Wyniki monitoringu barczatki kataks (*Eriogaster catax*) w 2021 roku

Spis treści

I. Informacje ogólne	4
II. Wyniki monitoringu barczatki kataks (<i>Eriogaster catax</i>) w regionie biogeograficznym alpejskim	7
1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM ALPEJSKIM	7
1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja	7
2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku	8
3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony	9
4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny	10
2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM ALPEJSKIM	11
1. Stwierdzone oddziaływania	11
2. Przewidywane zagrożenia	12
3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM ALPEJSKIM	12
III. Wyniki monitoringu barczatki kataks (<i>Eriogaster catax</i>) w regionie biogeograficznym kontynentalnym	13
1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNETALNYM	13
1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja	13
2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku	17
3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony	18
4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny	19

2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	21
1. Stwierdzone oddziaływania	21
2. Przewidywane zagrożenia	21
3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	22
Piśmiennictwo	23

Gniazdo z gąsienicami barczatki kataks (fot. Adam Malkiewicz)

I. Informacje ogólne

1. Kod, nazwa polska i nazwa łacińska

1074 barczatka kataks *Eriogaster catax*

2. Informacja, w jakich regionach biogeograficznych występuje dany gatunek

ALP – region biogeograficzny alpejski

CON – region biogeograficzny kontynentalny

3. Koordynator główny: Łukasz Przybyłowicz

4. Koordynator krajowy: Adam Malkiewicz

5. Eksperti lokalni: Artur Berezowski, Adam Górnicki, Krzysztof Konieczny, Adam Larysz, Adam Malkiewicz, Janusz Ratajczak, Andrzej Ruszlewicz

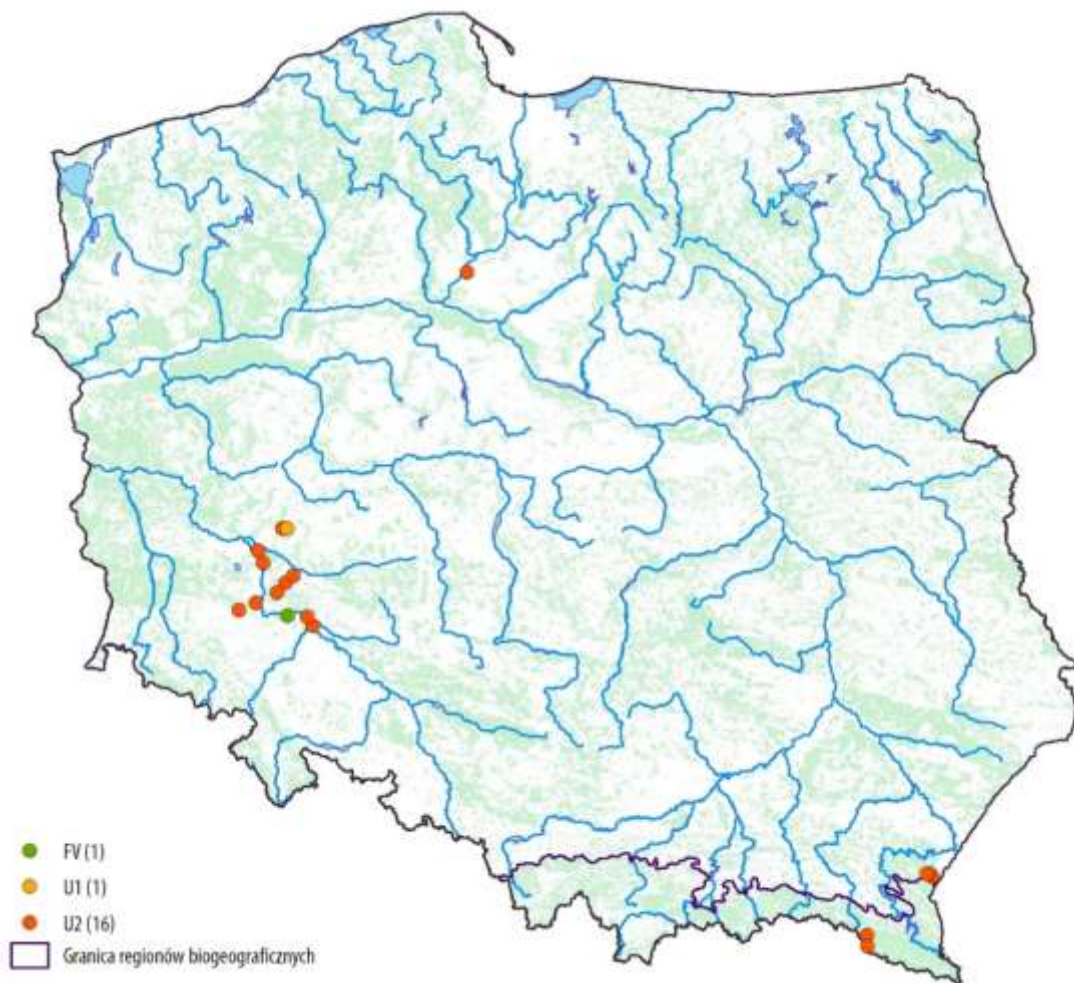
6. Informacja o ewentualnych zmianach w metodyce badań w stosunku do metodyki opisanej w przewodniku monitoringu

Prace monitoringowe w latach 2017-2018 i 2021 prowadzone były zgodnie z metodyką opisaną w przewodniku metodycznym (tom II), z uwzględnieniem modyfikacji z 17.07.2015 r., uzupełnionej 10.07.2021 r., dotyczącej oceny wskaźnika *ekspozycja stanowiska*.

7. Informacja o ewentualnym wykorzystaniu wyników z innych projektów

W 2021 r. pozyskano wyniki monitoringu ze stanowiska Kiełp, wykonywanego w ramach opracowywania PZO dla obszaru N2000 Zbocza Płutowskie, z Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

8. Informacja o stanowiskach monitoringowych

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk gatunku monitorowanych w 2021 roku. Objasnienia: kolorem zaznaczono stan ochrony gatunku na danym stanowisku (zielony – FV, pomarańczowy – U1, czerwony - U2). Ciągła fioletowa linia oznacza granicę regionów biogeograficznych.

Tab. 1. Liczba stanowisk badanych w poszczególnych etapach prac monitoringowych.

Etap	Rok/lata badań	Liczba monitorowanych stanowisk			Liczba usuniętych stanowisk, w tym z przyczyn merytorycznych*			Liczba stanowisk dodanych			Liczba niemonitorowanych (i nieusuniętych)		
		ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM
2009-2011	2010	0	8	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013-2014	2014	0	15	15	-	-	-	0	7	7	-	-	-
2015-2018	2017-2018	1	15	16	-	-	-	1	0	1	-	-	-
2020-2022	2021	2	16	18	-	1	1	1	2	3	-	-	-

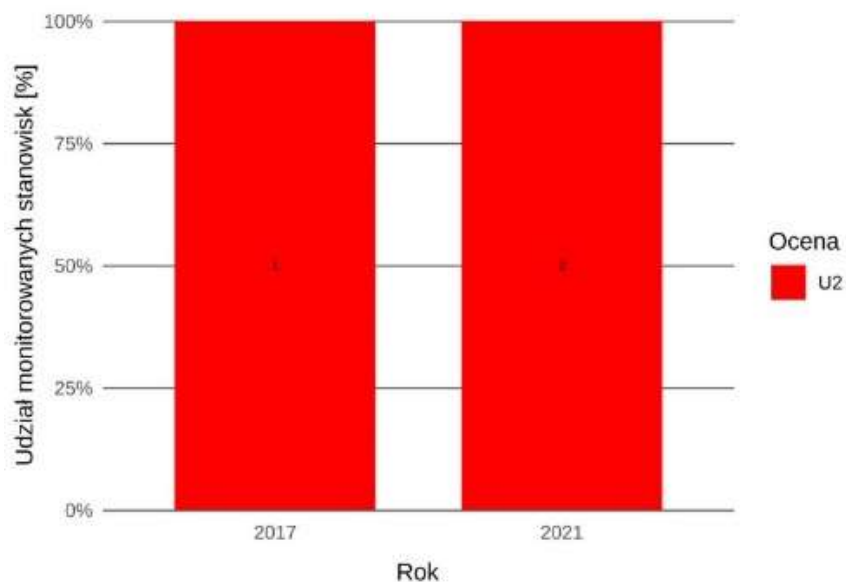
*Uwzględniono dwie możliwości usunięcia stanowiska: 1) z przyczyn merytorycznych, np. z powodu zaniku gatunku lub odpowiedniego siedliska, 2) z innych przyczyn, w tym z powodu tzw. optymalizacji liczby i rozmieszczenia stanowisk itp.

II. Wyniki monitoringu barczatki kataks (*Eriogaster catax*) w regionie biogeograficznym alpejskim

1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM ALPEJSKIM

1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja

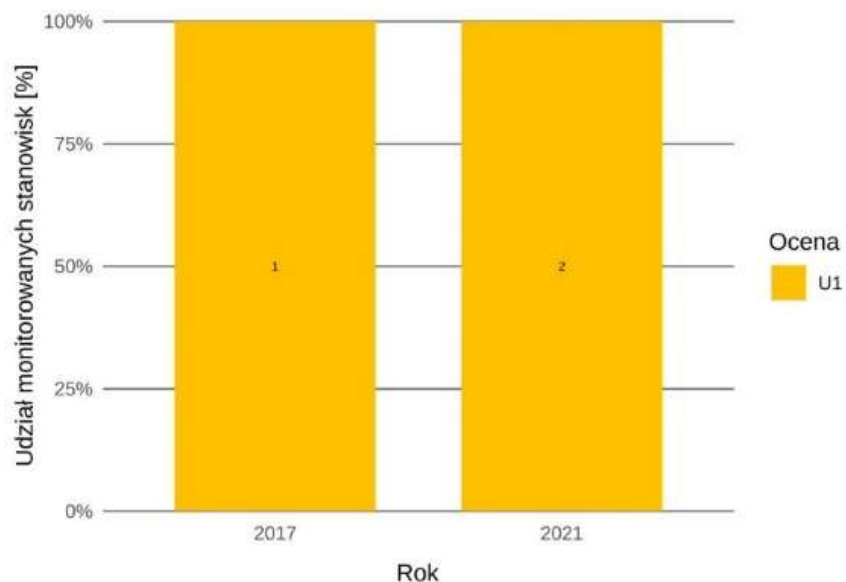
Liczebność względna określana liczbą gniazd jest głównym wskaźnikiem stanu populacji. W trakcie badań przeprowadzonych w 2021 r. na dwóch stanowiskach monitoringowych w regionie alpejskim nie udało się wykazać obecności gatunku, co jest równoznaczne ze złą oceną stanu populacji. W skali całego alpejskiego regionu biogeograficznego trudno jest oceniać stan populacji gatunku z uwagi na bardzo słabą wiedzę o jego występowaniu w tym regionie. Proponowana ocena to stan nieznany XX.

Ryc. 2. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu populacji gatunku w regionie biogeograficznym alpejskim w poszczególnych latach badań.

2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku

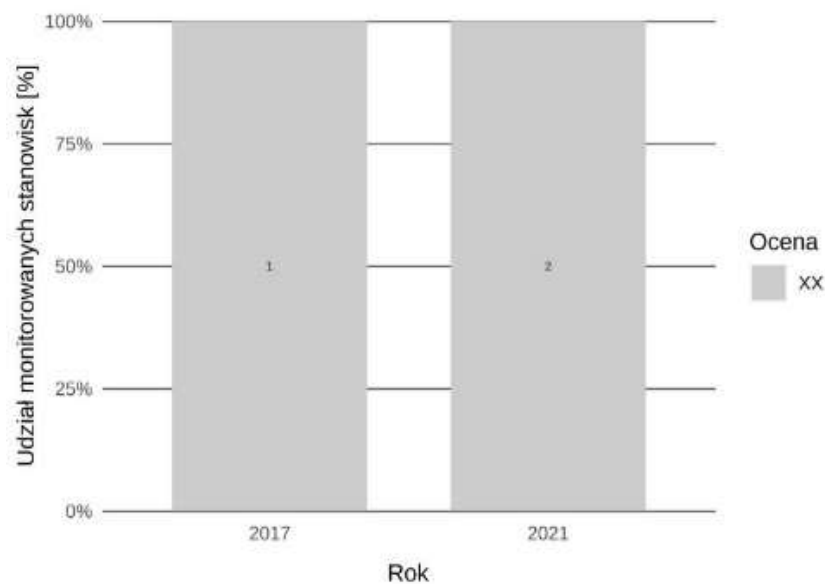
Oceniony w przypadku dwóch stanowisk, w obu jako niezadowolający U1, przy czym na stanowisku badanym powtórnie (Radoszyce) ocena pozostała bez zmian (Ryc. 3). W Bieszczadach na obu badanych stanowiskach udział zarośli tarniny wynosi 30-50% (duża ilość dostępnych dla gatunku zarośli tarninowych różnej wielkości). W Radoszycach i w Łupkowie zarośla tarninowo-głogowe występują wzdłuż całego zbocza. Sama obecność tarniny nie wydaje się być więc czynnikiem ograniczającym (jest nim raczej obecność i odpowiednie zwarcie tarniny w miejscach nasłonecznionych, a jednocześnie osłoniętych od wiatrów – o odpowiednim dla barczatki kataks mikroklimacie). Ekspozycje tam dostępne też nie wydają się czynnikiem wpływającym negatywnie na składanie jaj przez motyle. W czasie kontroli zaobserwowano na stanowiskach karpackich skupiska porostów, które miejscami niemal w całości opanowały stosunkowo młode krzewy tarniny. W takich sytuacjach plechy tych porostów zajmują często optymalne miejsca składania złoż jaj w rozwidleniach grubszych gałązek tarniny. To naturalne zjawisko, o ile się nasili, może trwale pogorszyć stan siedlisk gatunku. W skali całego alpejskiego regionu biogeograficznego trudno jest oceniać stan siedlisk gatunku z uwagi na bardzo słabą wiedzę o jego występowaniu w tym regionie. Proponowana ocena to stan nieznan XX.

Ryc. 3. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu siedliska gatunku w regionie biogeograficznym alpejskim w poszczególnych latach badań.

3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony

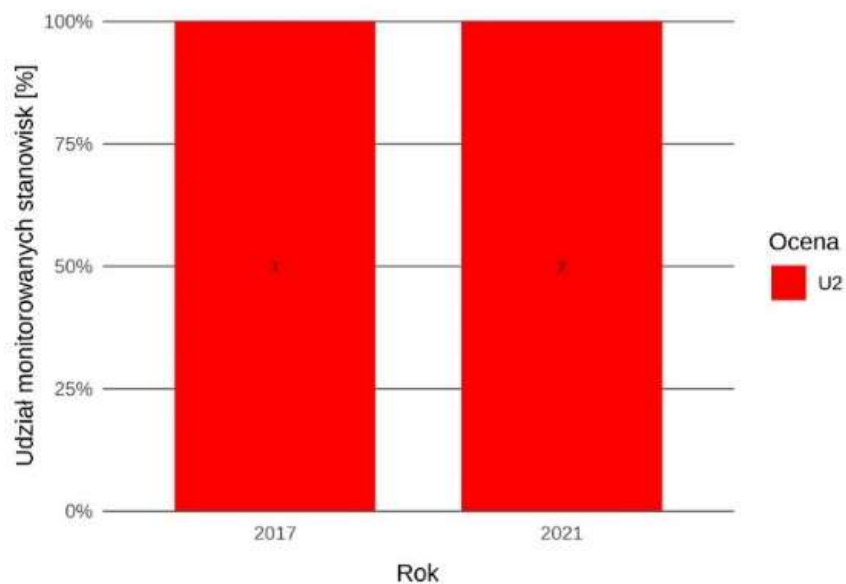
W 2021 r. perspektywy ochrony barczatki kataks na 2 badanych stanowiskach oceniono jako nieznaną - XX (ryc. 4). Ocena tego parametru jest oceną ekspercką, opierającą się głównie na aktualnym stanie dwóch poprzednich parametrów: stanu populacji i siedliska, z uwzględnieniem stwierdzanych oddziaływań i prognozowanych zagrożeń. Przy braku danych na temat przyszłych zagrożeń, przy jednym pozytywnym oddziaływaniu (wypas owiec) oraz w sytuacji niewykrycia aktualnej obecności populacji gatunku na stanowiskach zdecydowano o nieprzyznawaniu konkretnej oceny perspektywom jego ochrony. Po dwóch sezonach monitoringu pozostają one nieznaną (XX). Podobnie (XX) należy ocenić perspektywy ochrony gatunku w skali całego alpejskiego regionu biogeograficznego. Stan wiedzy o barczatce kataks w tym regionie jest nadal bardzo słaby.

Ryc. 4. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk w regionie biogeograficznym alpejskim z daną oceną perspektyw ochrony gatunku w poszczególnych latach badań.

4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny

W przypadku obu stanowisk stan ochrony barczatki oceniono jako zły (U2) z uwagi na ocenę stanu populacji (U2). Dla stanowiska Radoszyce ocena nie zmieniła się od badania w 2017 r. i przyczyna takiego stanu nie jest na razie znana. Brak nowych danych, w tym publikacji naukowych, które mogłyby rzucić światło na stan ochrony gatunku regionie. Nie wiadomo też, na ile oba stanowiska są izolowane od najbliższych populacji słowackich. W skali całego alpejskiego regionu biogeograficznego proponuje się nie oceniać stanu ochrony gatunku (ocena XX – stan nieznan). Wiedza o jego występowaniu w tym regionie jest nadal bardzo słaba.

Ryc. 5. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk w regionie biogeograficznym alpejskim z daną oceną stanu ochrony gatunku w poszczególnych latach badań.

2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM ALPEJSKIM

1. Stwierdzone oddziaływania

Na sąsiedniej działce dla stanowiska Radoszyce prowadzony jest wypas owiec. Prawdopodobnie działki z siedliskiem barczatki były poprzednio również wypasane. Nie powoduje to istotnego oddziaływania na siedlisko gatunku, gdyż owce nie zgryzają krzewów tarniny, ani jej nie tratują. Na drugim stanowisku w Bieszczadach nie stwierdzono istotnego oddziaływania, które by ograniczyło populację barczatki kataks.

2. Przewidywane zagrożenia

Nie stwierdzono zagrożeń, które mogą mieć istotny wpływ na stan ochrony gatunku w przyszłości.

3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM ALPEJSKIM

Brak działań ochronnych i trudno takie proponować w sytuacji, gdy nie wykryto obecności gatunku na badanych stanowiskach.

III. Wyniki monitoringu barczatki kataks (*Eriogaster catax*) w regionie biogeograficznym kontynentalnym

1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

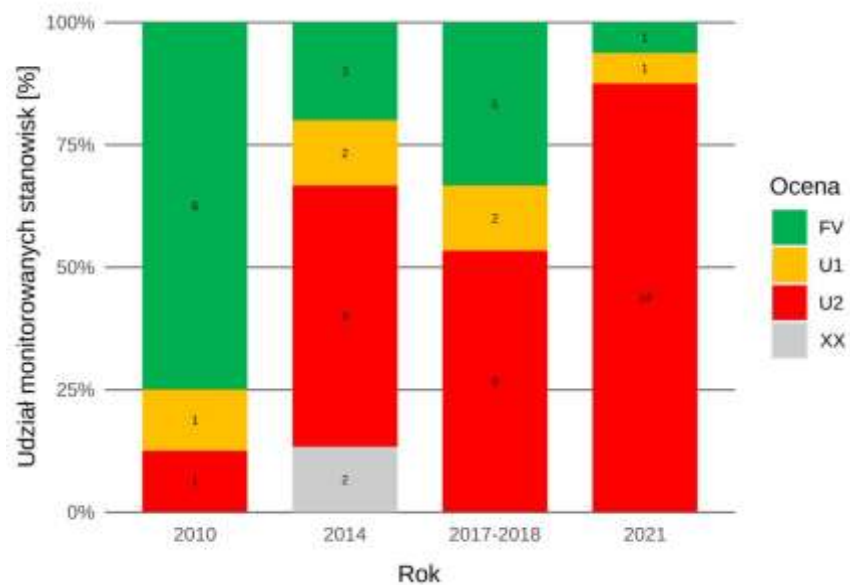
1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja

Podobnie jak w regionie alpejskim stan populacji barczatki kataks w regionie kontynentalnym w 2021 r. jest zły na większości monitorowanych stanowisk (Ryc. 6). Na 4 z 16 badanych stanowisk w ogóle nie stwierdzono obecności gatunku, a na czterech innych stanowiskach – Makowa, Posada Rybotycka, Wrzosy, Smogorzówek - względna liczebność populacji była bardzo niska (U2), to jest od 1 do 5 gniazd/transekt (ryc. 7). Najlepszym w tym cyklu stanowiskiem z uwagi na populację był transekt Lubiatów – Głoska (FV), gdzie liczba oprzędów osiągnęła pułap 48 sztuk (co i tak jest wynikiem ponad dwukrotnie niższym niż w 2018 r.). Naroczyce-Chobienia jest nowym, badanym po raz pierwszy stanowiskiem. W roku 2021 badania monitoringowe w regionie kontynentalnym prowadzone były po raz czwarty. Wyniki tegorocznych prac wskazują na znaczne pogorszenie się stanu badanych populacji w stosunku do poprzednich badań (ryc. 6). Jest to szczególnie wyraźne w przypadku stanowiska Smogorzówek, gdzie wcześniej notowano wysokie zagęszczenia osobników (ryc. 7). Tak jak w regionie alpejskim, prawdopodobnie mamy do czynienia z naturalnymi fluktuacjami liczebności, charakterystycznymi u barczatek z rodzaju *Eriogaster*. Obserwacje stanu tych populacji w kolejnych latach dadzą odpowiedź na pytanie, czy obserwowany zły stan populacji jest stanem przejściowym. Ponieważ podobne zmiany stanu populacji obserwowano na wszystkich stanowiskach w regionie alpejskim, nie jest wykluczone, że zmiany te są reakcją monitorowanych populacji na jakiś czynnik środowiskowy, nieuwzględniony we wskaźnikach stanu siedliska, jak np. nasłonecznienie, suma opadów czy długość zimy lub temperatury minimalne.

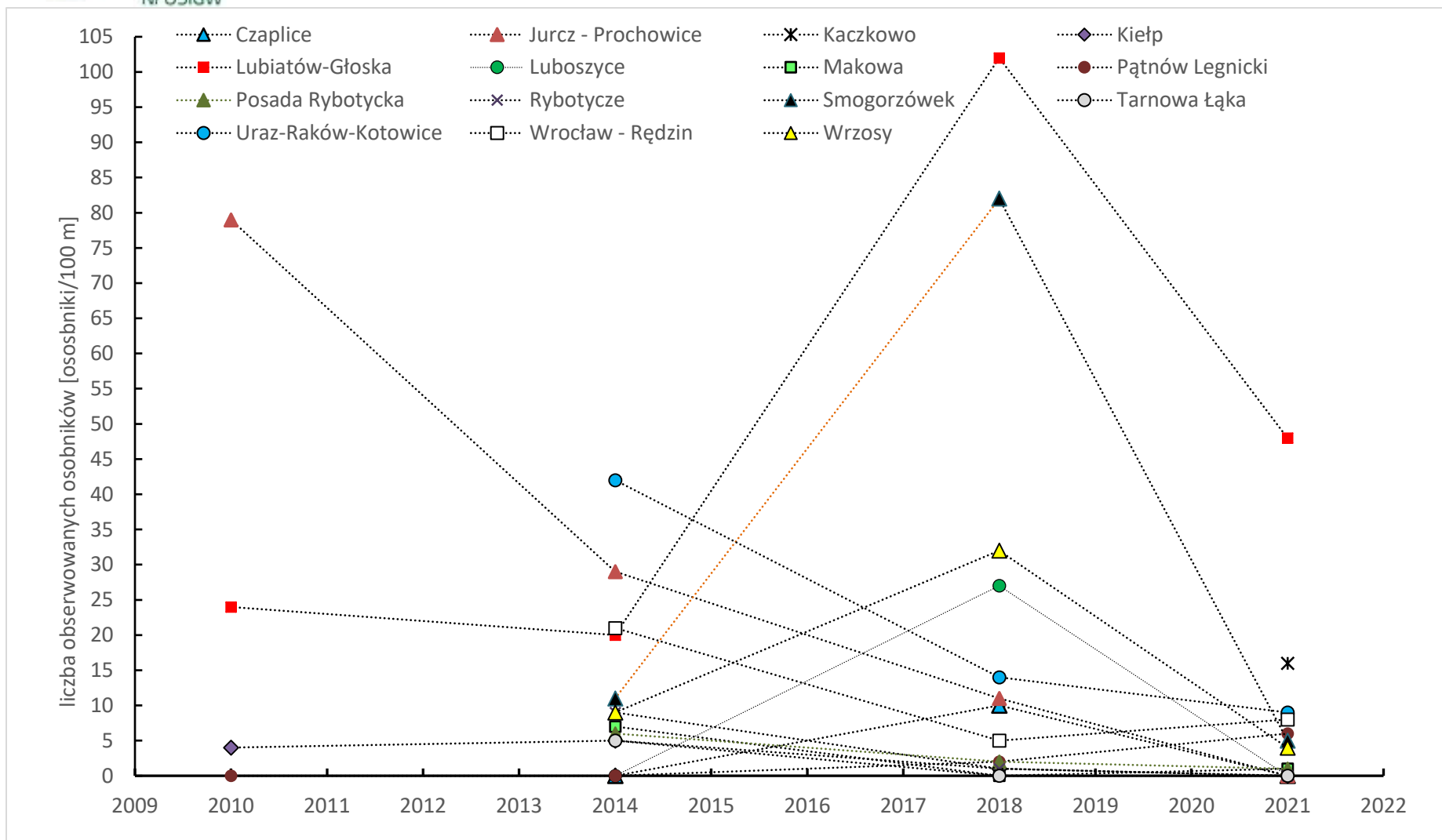
W 2021 r. nie badano już stanowiska Trzebosz, wycofanego z dalszego monitoringu po roku 2018 z powodu zupełnej degradacji siedliska. Stanowisko to stanowiły niewielkie płyty suboptymalnego siedliska, na których po roku 2014 nie stwierdzono obecności żywych osobników barczatki kataks. Siedlisko to uległo zupełnej degradacji przez wycięcie krzewów tarniny przy okazji prac regulacyjnych na rowie melioracyjnym, skutkiem czego większość roślin żywicielskich zniknęła. Na tym stanowisku wykazywano też ujemny wpływ sąsiadujących gospodarstw, poprzez zaśmiecanie, spływ z pól, nawożenie i opryski przeciw szkodnikom upraw. Trudno wskazać jedną bezpośrednią przyczynę ustąpienia gatunku.

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku stan populacji gatunku w całym regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako zły (U2), a więc podobnie jak w poprzednim badaniu (2017-2018). Na podstawie dosyć wybiórczych kontroli stanu populacji w okresie dekady 2010 – 2021, bo tylko w trakcie czterech sezonów (badania co 4 lub 3 lata), nie można wysuwać daleko idących wniosków. Porównanie ocen stanu populacji w poszczególnych sezonach sugeruje pogarszanie się tego stanu (Ryc. 6). Z kolei rycina 7, ilustrująca zmiany względnej liczebności na poszczególnych stanowiskach, wskazuje na dość znaczne wahania liczebności z sezonu na sezon obserwacyjny (Wrzosey, Smogorzówek, Lubiatów-Głóska, Czaplice), choć również wyraźne spadki liczebności w całym okresie badań na niektórych stanowiskach, jak Jurcz-Prochowice (od 79 do 0 gniazd/100 m) czy Uraz-Raków-Kotowice (od 42 do 9 gniazd/100 m). Mniej spektakularne spadki liczebności widoczne są w przypadku Makowej, Rybotycz i Tarnowej łąki, gdzie początkowe liczebności nie były tak wysokie, ale finalna liczebność zbliża się do zera. Bywają też odbicia po gorszym sezonie/okresie paroletnim, jak w Luboszycach w latach 2014-2018 lub w Pątnowie Legnickim w latach 2018-2021. Trudno też wyciągać jednoznaczne wnioski, porównując sytuację populacji w Polsce południowo-zachodniej i w jej części wschodniej. W tym pierwszym przypadku populacje są większe, niektóre trwałe w czasie (2004-2021), ale przy tym bardzo zmienne co do liczebności (cecha gatunkowa lub rodzajowa). Populacje we wschodniej części Polski, położone bliżej granic z Ukrainą i Słowacją (wliczając tu Bieszczady w regionie alpejskim), być może są bardziej uzależnione od imigracji osobników spoza granic kraju (lub niezbadanych stanowisk krajowych). Na wahania liczebności (z tendencją spadkową) mogą tam wpływać lokalne warunki klimatyczne, z surowszymi zimami niż na zachodzie Polski.

Ryc. 6. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu populacji gatunku w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

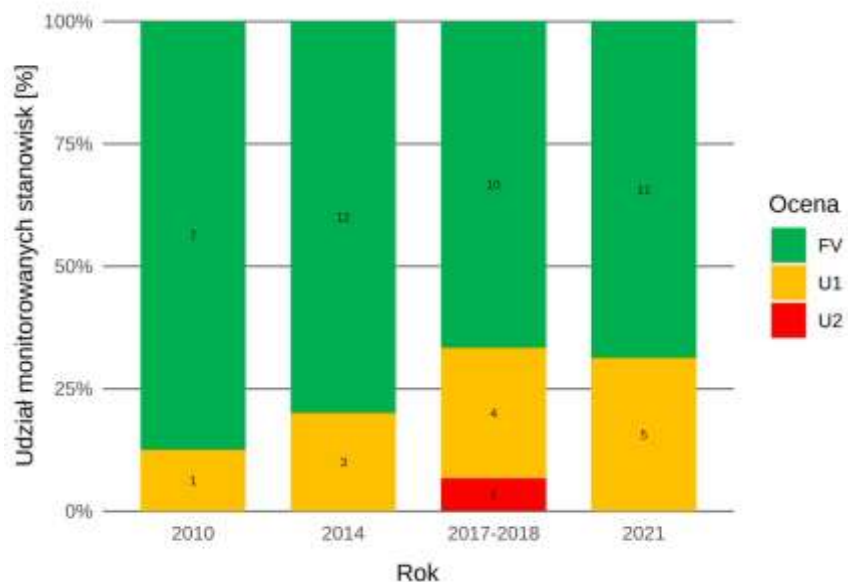

Ryc. 7. Zmiany wartości wskaźnika stanu populacji *względna liczebność* dla barczatki kataks na monitorowanych stanowiskach w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku

W 2021 r. na większości badanych stanowisk (11) stan siedliska gatunku określono jako właściwy - FV (ryc. 8). Tylko na pięciu stanowiskach stan jest gorszy - niezadowolający (U1), o czym zadecydował wskaźnik *ekspozycja stanowiska* (mikrosiedliska). Na przestrzeni dotychczasowych etapów prac monitoringowych widoczne są niewielkie zmiany w jakości siedliska (ryc. 8). Wyraźnie słabiej ocenianym wskaźnikiem jest *ekspozycja stanowiska* (mikrosiedliska), którego definicja zmieniła się w toku nabywania doświadczeń z kolejnych cykli monitoringu. Wskaźnik ten początkowo miał być określany jako „wystawa zbocza, tylko dla stanowisk poza Polską południową” (Oleksiak 2012). Problem w tym, że barczatka kataks poza Polską południową prawie już nie występuje, a 18 na 19 stanowisk znajduje się w południowej połowie kraju. W związku z powyższym zaszła konieczność zmiany interpretacji tego wskaźnika z „wystawa zbocza” na „ekspozycja słoneczna stanowiska (mikrosiedliska)”, bowiem z badań nad gatunkiem wynika, że to drugie jest kluczowym czynnikiem ekologicznym przy wyborach samic co do miejsc owipozycji. Na stanowiskach, gdzie wskaźnik ten oceniono w 2021 roku na ocenę U1, doszło do pogorszenia ekspozycji słonecznej lub częściowej wycinki i w efekcie obniżenia powierzchni zajętej przez zarośla tarninowe. Fragmentacja siedlisk czy zmniejszenie powierzchni siedliska może nastąpić nie tylko w efekcie wycinek. Może to być starzenie się krzewów, działalność bobrów, zacienienie lub zarośnięcie ich przez wyższą roślinność lub porosty opanowujące krzewy w wilgotnych lokalizacjach i zajmujące optymalne mikrosiedliska w obrębie krzewu.

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku stan siedliska gatunku w całym regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako właściwy (FV), a więc podobnie jak w poprzednim badaniu (2017-2018), kiedy to oceniono go jako właściwy (FV) na 10 z 15 badanych stanowisk.

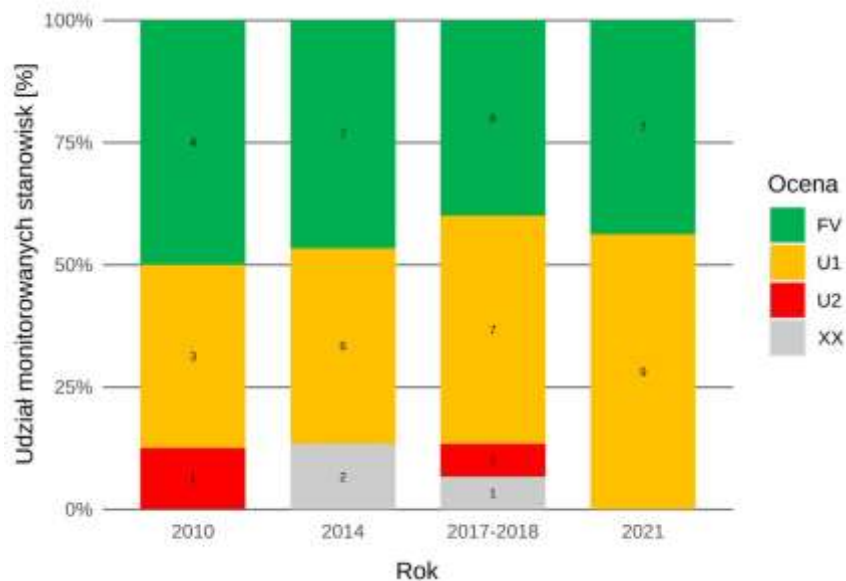

Ryc. 8. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu siedliska gatunku w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony

W 2021 r. perspektywy ochrony barczatki kataks na badanych stanowiskach w regionie kontynentalnym oceniono jako słabe. Ocena tego parametru jest oceną ekspercką, opierającą się na stanie dwóch poprzednich parametrów: populacji i siedliska, z uwzględnieniem stwierdzanych oddziaływań i prognozowanych zagrożeń. Biorąc pod uwagę wszystkie dotychczasowe etapy prac monitoringowych, można stwierdzić, że w ostatnim badaniu w 2021 r. perspektywy ochrony gatunku zostały ocenione najslabiej (ryc. 9). Najlepiej rokującymi są stanowiska Lubiatów-Głóska i Kaczkowo, bo tylko tam stwierdzono obecność populacji barczatki kataks na poziomie wyższym od U2 podczas badań w 2021 r. Poza nimi eksperci ocenili perspektywy ochrony jako właściwe również na 5 innych stanowiskach na Dolnym Śląsku, uwzględniając stan siedliska, oddziaływania oraz zagrożenia. Na pozostałych stanowiskach o niskich ocenach tego parametru zdecydował stan populacji (Luboszyce i Czaplice oraz stanowiska w Ostoi Przemyskiej) albo stan siedliska w powiązaniu z oddziaływaniami (Wrocław-Rędzin, Uraz-Raków-Kotowice).

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku perspektywy ochrony gatunku w całym regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako niezadowolające (U1), tak jak na większości badanych stanowisk. Jest to ocena taka sama jak w poprzednim badaniu (2017-2018).

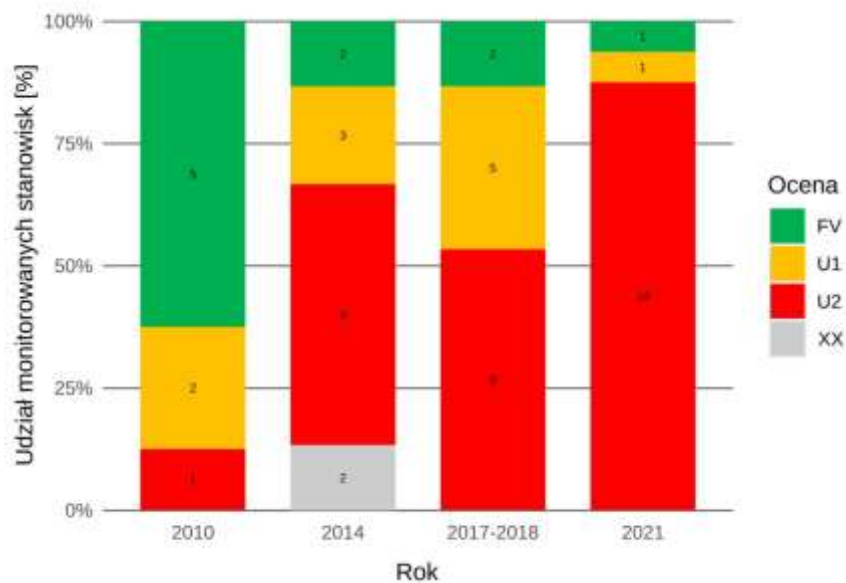
Ryc. 9. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk w regionie biogeograficznym kontynentalnym z daną oceną perspektyw ochrony gatunku w poszczególnych latach badań.

4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny

Tegoroczny monitoring na 16 stanowiskach barczatki kataks, przeprowadzony w regionie kontynentalnym, wykazał generalnie zły stan ochrony gatunku (ryc. 10). Decydujący dla tej oceny był zły stan populacji gatunku, wynikający albo z braku stwierdzeń osobników barczatki kataks na badanych stanowiskach, albo z niskiej liczebności względnej. W porównaniu do wyników monitoringu z poprzednich lat tegoroczne badanie wypadło najgorzej - największa liczba stanowisk ze złą oceną ogólną (U2) stanu gatunku (ryc. 10). Tak jak w przypadku regionu alpejskiego, zły

stan może być zjawiskiem chwilowym, odzwierciedlającym jakieś niekorzystne dla gatunku zmiany mikroklimatyczne lub siedliskowe, nieobjęte badaniami, i jest prawdopodobne, że sytuacja gatunku się poprawi.

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku stan ochrony gatunku w regionie biogeograficznym kontynentalnym należy ocenić jako zły (U2), a więc podobnie jak w poprzednim badaniu (2017-2018), z tym że stan taki się jeszcze pogłębił, gdyż aż na 13 stanowiskach stan ochrony gatunku oceniono jako zły (U2). Jedno stanowisko (Trzebosz) uznano za stracone, z powodu zaniku gatunku i odpowiedniego siedliska. Trzeba jednak podkreślić, że na podstawie stosunkowo rzadkich kontroli stanu populacji w okresie dekady 2010 – 2021 (tylko cztery sezony badań, co 3-4 lata) trudno wysnuwać daleko idące wnioski o sytuacji gatunku w Polsce. Wiadomo z literatury (Bolz 1998, Malkiewicz 2015), że barczatka kataks charakteryzuje się dużymi fluktuacjami liczebności i zasięgu i że mogą to być wahania o wieloletnich cyklach, których śledzenie i analiza wymagają dłuższych badań niż paroletnie i częstszych niż co 3-4 lata.

Ryc. 10. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk w regionie biogeograficznym kontynentalnym z daną oceną stanu ochrony gatunku w poszczególnych latach badań.

2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

1. Stwierdzone oddziaływania

Najistotniejsze oddziaływanie, stwierdzane na przestrzeni wszystkich lat badań na większej liczbie stanowisk barczatki kataks w regionie kontynentalnym, ma charakter antropogeniczny - jest to stosowanie biocydów, hormonów i substancji chemicznych. W 2020 r. stwierdzono je na 7 stanowiskach, przy czym na pięciu z nich oddziaływanie to określono jako silne, a na dwóch jako średnie. Stosownie biocydów (insektycydów) jest istotnym z punktu widzenia gatunku oddziaływaniem, ponieważ silnie i bezpośrednio zagraża populacjom tego gatunku. Drugim co do znaczenia oddziaływaniem są: nawożenie (nawozy sztuczne) oraz koszenie (ścinanie trawy) – po 3 stanowiska gatunku, przy czym ich negatywny wpływ na siedlisko nie jest tak intensywny jak przy pierwszym typie oddziaływania.

Pozostałe oddziaływania, w większości o charakterze antropogenicznym, stwierdzane były tylko lokalnie, na pojedynczych stanowiskach. Należą do nich: górnictwo w kopalniach i kamieniołomach, wypalanie, zasypywanie terenu, melioracje i osuszanie – ogólnie, nierodzące gatunki zaborcze oraz drogi i autostrady. Intensywność tych oddziaływań określana była przeważnie jako słaba i średnia. Wyjątkiem jest stanowisko Uraz-Raków-Kotowice, będące pod silnym wpływem oddziaływania lokalnej drogi. Drogi i autostrady oddziałują na siedlisko barczatki kataks poprzez zanieczyszczenia pochodzące z poruszających się drogami pojazdów i sptyw środków chemicznych stosowanych dla zapobiegania oblodzeniom, a także inne działania z zakresu utrzymania dróg, w tym remonty poboczy oraz miejscowe wycinki krzewów.

2. Przewidywane zagrożenia

Najważniejsze zagrożenia dla siedlisk gatunku w regionie kontynentalnym pokrywają się w znacznym stopniu ze stwierdzanymi oddziaływaniami i pozostają generalnie niezmiennie na przestrzeni dotychczasowych lat badań. W roku 2021 na połowie stanowisk (7) przewiduje się stosowanie biocydów, hormonów i substancji chemicznych. Na pojedynczych stanowiskach przewiduje się zagrożenia związane np. z nawożeniem, wypalaniem, zasypywaniem terenu, melioracjami i osuszaniem, nierodzimi gatunkami zaborczymi, funkcjonowaniem dróg oraz zmianami klimatu.

3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

W obecnej chwili (o ile wiadomo) nie wykonywane są żadne działania ochronne. W przeszłości takie działania wykonywano w rezerwacie „Zbocza Płutowskie” (stanowisko Kiełp) oraz na stanowisku Kaczkowo (droga S-5), jednak w obu przypadkach ich skutek (wycinka nadmiaru tarniny) nie przyniósł wówczas zauważalnie pozytywnych rezultatów dla obecności gatunku. Prowadzone na pierwszym stanowisku zabiegi ochrony czynnej są dotąd nakierowane głównie na zachowanie muraw kserotermicznych. Potrzeba ochrony barczatki kataks jest uwzględniona częściowo, wycinka prowadzona była dotąd zarówno w miejscach, gdzie stwierdzono obecność barczatki, jak i tam, gdzie jej nie stwierdzono. Przerzedzenie zwarcia zarośli tarninowych w niektórych miejscach transektu wydaje się zasadne, ze względu na poprawę nasłonecznienia, może jednak prowadzić do zniszczenia gniazd lub złóż jaj barczatki.

Sugerowanym zaleceniem ochronnym może być odmładzanie zarośli tarninowych na stanowiskach, gdzie krzewy się wyraźnie starzeją, co można poznać po ich miejscowym zamieraniu oraz pokrywaniu się grubszych gałęzi porostami. W takich miejscach należałoby krzewy wycinać u nasady (bez karczowania), aby dać im odrosnąć od części podziemnych. Po kilku latach niezakłóconego wzrostu, młode, luźne zarośla potomne zaczynają ponownie spełniać swoją funkcję siedliska lęgowego dla barczatki kataks. Należałoby przy tym pamiętać, aby wycinki starych tarnin dokonywać po sezonie lęgowym zarówno barczatki, jak i ptaków, czyli w okresie lipiec – wrzesień. Od końca września do końca października trwa okres lotów godowych i składania jaj przez barczatkę kataks na gałązkach krzewów, stąd okres jesienno-zimowy nie nadaje się do prowadzenia tego typu zabiegów, chyba że towarzyszy temu translokacja złóż jaj barczatki (pod nadzorem entomologa) (Malkiewicz 2015).

Autor opracowania: **Adam Malkiewicz**

Piśmiennictwo

Bolz R. 1998, Zur Biologie und Ökologie des Heckenwollafters *Eriogaster catax* (Linnaeus, 1758) in Bayern (Lepidoptera: Lasiocampidae). *Nachrichten des entomologischen Vereins Apollo, N. F.*, **18**(4): 331-340.

Malkiewicz A. 2015. Barczatka kataks w Krainie Łęgów Odrzańskich - występowanie, zagrożenia i zalecenia ochronne. [W:] Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich - zagrożenia i perspektywy rozwoju: materiały z seminarium popularno-naukowego w Brzegu Dolnym, 28 listopada 2012 r. Prochowice: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Kraina Łęgów Odrzańskich", 2015. Kronika Łęgów Odrzańskich, 1: 47-52.